

JOURNAL OF RESEARCH
IN EDUCATION AND SOCIETY
EĞİTİM VE TOPLUM
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
e-ISSN:2458-9624

Cilt: 11 Sayı: 2 Sayfa Aralığı: 14-35 e-ISSN: 2458-9624 DOI: 10.51725/ etad.1533551.

RESEARCH

Open Access

ARAŞTIRMA

Açık Erişim

Öğretmenlere Yönelik Bakım Etiği Mesleki Gelişim Programının Geliştirilmesi*

Developing a Professional Development Program on the Ethics of Care for Teachers

Mert Özden, Oktay Akbaş

ÖZ

Araştırmanın amacı, öğretmenlerin bakım etiğine yönelik eğitim ihtiyacını belirlemek ve bu doğrultuda Bakım Etiği Mesleki Gelişim Program Taslağı geliştirmektir. Nitel yöntemlerden durum çalışması modeli kullanılmış, veriler öğretmenler ve alan uzmanlarından yarı yapılandırılmış görüşme ve açık uçlu sorularla toplanarak tematik analizle açıklanmıştır. Sonuçlar model olma, diyalog, uygulama, onaylama boyutlarında incelenmiştir. Model olma boyutunda öğretmenler, yaşantısıyla örnek olmayı ve şefkatli akademik desteği önemsemektedir. Bazı öğretmenler diyalog için vakit ayırdığını, bazıları ise vakit bulamadığını belirtmiştir. Uygulama boyutunda, topluma hizmet etmeye ve iş birliğiyle öğrenme faaliyetlerini planlamaya vurgu yapılmıştır. Onaylama boyutunda ise çaba ve ahlaki kararların onaylanmasının önemli olduğu görülmektedir. Ancak ders ve iş yükü nedeniyle onaylamayı sık kullanamadıklarını ifade edenler de olmuştur. Bu bulgular ışığında, öğretmenlerin bakım odaklı yeterliklerini geliştirmeye yönelik olarak 20 saatlik Bakım Etiği Mesleki Gelişim Program Taslağı hazırlanmıştır.

ABSTRACT

The aim of the research is to identify teachers' training needs regarding the ethics of care and to develop a Professional Development Program Draft in Care Ethics based on these needs. The research employs a qualitative case study model, with data collected from teachers and field experts through semi-structured interviews and open-ended questions, analyzed using thematic analysis. The findings are examined under the dimensions of role modeling, dialogue, practice, and confirmation. In the role modeling dimension, teachers emphasized the importance of being an example through their actions and providing compassionate academic support. Some teachers stated that they allocate time for mutual dialogue, while others mentioned difficulties due to time constraints. In the practice dimension, emphasis was placed on serving the community and planning learning activities in a collaborative manner. In the affirmation dimension, recognizing effort and moral decisions was highlighted as significant. However, similar to the dialogue and practice dimensions, some teachers reported that heavy workload and teaching duties hinder their ability to frequently employ affirmation. Based on these findings, a 20-hour Ethics of Care Professional Development Program Draft in Care Ethics was prepared.

Yazar Bilgileri

Mert Özden

Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye
mertozdenn38@gmail.com

Oktay Akbaş

Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye
oktayakbas@gazi.edu.tr

Makale Bilgileri

Anahtar Kelimeler

Bakım etiği
Değerler eğitimi
Mesleki gelişim programı
Bakım etiği mesleki gelişim programı

Keywords

Ethics of care
Values education
Professional development program
Ethics of care professional development program

Makale Geçmişi

Geliş: 15/08/2024

Düzelme: 10/11/2024

Kabul: 02/12/2024

Atıf için: Özden, M. ve Akbaş, O. (2024). Öğretmenlere yönelik bakım etiği mesleki gelişim programının geliştirilmesi. *JRES*, 11(2), 14-35. <https://doi.org/10.51725/ etad.1533551>.

Etik Bildirim: Bu çalışma Kırıkkale Üniversitesi Etik Kurulu'nun 18/10/2022 tarihli 09 nolu oturumu onayı doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

* Bu çalışma, Kırıkkale Üniversitesi "Eğitim Programları ve Öğretim" Ana Bilim Dalı lisansüstü programında yapılan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Giriş

Bakım, kelimenin tam anlamıyla “başkasını önemseyerek iyi bir davranışta bulunmak” anlamına gelir (Teven ve McCroskey, 1997). Bakım, bakım eylemini ve ciddi zihinsel dikkati içermektedir. Ayrıca bakım kelimesi, bağlamına göre "bir şeye ya da bir kişiye karşı duyulan ilgi ve alaka", "birine veya bir şeye dikkat etmek", "birine bir şey sağlamak ve ilgilenmek" ve bir şeyle uğraşmak" anlamında kullanılır (Dombaycı, Demir, Tarhan ve Bacanlı, 2011). İnsanın doğasında ve yaşantısının tüm anlarında bakım vardır. Yaşantı boyunca rastlanabilecek olan bakım görme-gösterme süreci; düzenli bir ilişki hâli gerektirdiğinden güven, dürüstlük, alçak gönüllülük gibi birçok ilişkisel değeri barındırır (Mayeroff, 1971). Noddings'e (2021) göre ilişkisel yanıtlarımızın doğasına verdiğimiz önem, etik yaşamın köklerinde saklıdır. Bu açıdan bakım ilişkisi önemsemeyi, ilgi görme/göstermeyi, duyarlı olmayı ve karşıdakinin gelişimini gözetmeyi savunur. Milton Mayeroff, Carol Gilligan ve Nel Noddings'in öncülüğünü yaptığı bakım etiği, ahlaki gelişime dair yeni bir bakış açısı kazandırmıştır (Mutlu, 2017). Bakım etiği, ilişkileri ve bu ilişkilerin doğurduğu karşılıklı sorumluluğu temel alarak eğitim yaşantılarında etik yaklaşımın önemini vurgular. Türkçe eğitim bilimleri literatürü incelendiğinde “*ethics of care*” kavramının karşılığı için ilgi etiği (Mutlu, 2017; Mutlu, 2018), özen etiği (Altıntaş, 2014; Deniz ve Dombaycı, 2020; Deniz, 2022), ilgi/özen/bakım teorisi (Taşkaya, 2021, 2023), bakım/özen etiği (Çelik, 2016), önemseme etiği (Haynes, 2014), bakım etiği (Noddings, 2020), duyarlılık etiği (Noddings, 2021) kullanımları görülmüştür. Bu çalışmada “*ethics of care*” kavramının karşılığı olarak bakım etiği kavramı tercih edilmiştir. Bunun temel sebebi bakımın ilgi, önemseme, duyarlılık, özen, ihtimam gibi kavramları da içeren bir süreç olması ve karşıdakinin yaşantısını iyileştirme anlamında daha derin bir duyarlılık taşımasıdır.

Literatürde bakım etiği (*ethics of care*) kavramına ek olarak bakım pedagojisi (*caring pedagogy*), bakım kuramı (*care theory*) kavramları da bulunmaktadır. Bakım etiğinin odak noktası Held'e (2006) göre sorumluluğu üstlenilmiş olan öteki kişilerin ihtiyaçlarına önem gösterme ve bu ihtiyaçları karşılamadaki zorlu ahlaki göreve yoğunlaşmadır. Bakım etiği, başkalarına özen göstermeyi ahlaki bir sorumluluk olarak kabul eder. Bakım teorisi (*care theory*) kavramı, Engster'e (2005) göre tüm insanların temel yaşantı ve gelişme için ihtiyaç duyduğu bakım alma-verme sürecinin bir iyilik hâli olarak kabul edildiği, yükümlülüklerimizi özerk eylemlerden ziyade ortak bağımlılığımıza yönelten bir kavramdır. Ayrıca bu kavram bakım teorisi bağlamında gelişimi, bakım verenle kurulan bağlılık ilişkisiyle birlikte sosyal-duygusal aidiyeti (Breger, 1974) ve toplumsal bağımlılığa dair farkındalığı içerir. Bakım pedagojisinin (*caring pedagogy*) duyarlılıkla ilgili boyutları; öğrenci merkezli öğrenme ortamı ve ilişkileri merkeze alan öğretim sanatıdır (Duffy, 2018). Motta ve Bennett (2018) ise bakım pedagojisi kavramının, bilginin birlikte yaratılması için birbirine zaman ayırmayı içerdiğini ayrıca öğretim kadrosunun tüm öğrencileri ve onların farklı öğrenme ihtiyaçlarını kucakladığını eklemiştir. Bakıma ilişkin anlayışların kişilerarası şefkatli ilişkiyi, kültürel açıdan duyarlılığı, insanların güçlü yanlarını vurgulamayı ve erişilebilir öğrenme alanları ile kapsayıcı öğretim uygulamalarını kapsadığı söylenebilir (Christopher, de Tantillo ve Watson, 2020). Bakım etiği ilişkiseldir, buna göre insanlarla ilişkiler görevden daha önemlidir (De Arriba-Rivas ve Ibáñez-Ruiz del Portal, 2023). Bakım etiği perspektifinden bakıldığında öğretim görevini yerine getirme ile bakım ilişkisine vakit ayrılması arasında denge kurulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Bakım etiği perspektifinde ahlaki eğitim; örnek olma, diyalog, uygulama ve onaylama olarak isimlendirilen dört bileşenden oluşur (Noddings, 1984). Örnek olma aşamasında çocuğun etrafındaki olay, olgu ve kişileri gözlemleyerek çıkardığı sonuçlar aracılığıyla ahlaki benlik kurduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle öğrenciye bakıma dair yalnızca okuma metinleri vermek yerine ona

şefkat göstermek ve bakım ilişkileri için örnek olmak gerekir (Noddings, 2020). Bu örnek olma, samimi ve kendiliğinden olmalı, zorlama içermemelidir. Diyalog, birbirimizle bakım ilişkileri geliştirme ve sürdürme noktasında bir temel oluşturarak bizi birbirimize bağlar (Noddings, 2012). Noddings (2021), sınıf ortamındaki iletişimden şu şekilde bahseder:

“Maalesef, sınıflarda çok az iletişim kurulur. Sınıftaki tipik bir konuşma örneği şu şekildedir: Öğretmenin açıklama ve çıkarımı, öğrencinin cevabı, öğretmenin değerlendirmesi. Sonra, öğretmen başka birine geçer ve öğrenci o ders saati içerisinde kendi sırasını savdığı için rahatlar ve başka şeyler düşünmeye döner.”

Samimi diyalog ortamı, okul bağlamında sınırları çizilmiş olan öğretmen ve öğrenci görevlerini katılaştırmak yerine birbirini anlamlandırma sürecini besler. Sınıf, birkaç kez yapılan hatayı açıklığa kavuşturmak için hatanın yanlış bir şey olmadığını bilincinde bir araya gelerek diyalog kuruyorsa bu sınıftakiler yalnızca eğitim programı konusunu anlamakla kalmaz, birbirini de anlar (Noddings, 2012). Hata ile birlikte haklılık-haksızlık gibi temaların konuşulması da bakım etiğinde önemli bir yer tutar. Okul yaşantılarında bir çocuğun bir güven aracı olarak öğretmenden hayata dair bilgi ve deneyim toplaması, samimi diyalog aracılığıyla gerçekleşebilir. Zor yaşantıya sahip olan risk grubundaki bir çocuk için diyalog, diğerleri tarafından anlaşılmasıyla birlikte içsel anlamlandırma sürecine de katkı sağlayabilir. Diyalog, bakım gösteren ve gösterilen ilişkisinde tarafları birbirine bağlayarak ilişkiye dair duyarlılığı arttırır (Noddings, 2021).

Uygulama bileşeni, bakım ilişkilerinin uygulamaya geçirilerek genişletilmesini önerir. Çocukların duyarlılık oluşturma süreci yalnızca sınıf ortamında kalmamalıdır. Okuldan tüm yaşantı alanlarına doğru genişleyen bir duyarlılaşma çevresi oluşturulmalıdır. Bu genişleyen çevre, öğrencilerin bakım etiği çıraklığı yapmalarını sağlamalıdır (Noddings, 1984). Uygulama aşamasında hayvanat bahçeleri gibi hayvanların eğlence sektöründe kullanıldığı alanları gezmek yerine, bir hayvanın bakımını üstlenmek duyarlılık oluşturma noktasında daha faydalı olabilir (Deniz, 2022). Dewey (2022), bakım ve duyarlılık davranışlarının çocuğun doğasında olduğunu belirtir (s. 26):

“Çocuk, uğraşma, yapma ve hizmet etme doğal arzularıyla dünyaya gelmiştir. Bu eğilimler kullanılmadığında, başka güdülerin bu eğilimin yerini aldığı koşullarda sosyal ruh zarar görür.”

Kendi benliğini paylaşma ve ötekine yardım etme güdüsüyle başkasına dair sorumlulukları üstlenen çocuğun öz saygı gelişimi desteklenir. Bir hayvanın/canlının bakımını üstlenmek, yaşlılara yardım etmek, evdeki temizlikte veya yemek yapmada görev almak; herhangi bir meslekte yardım/bakım veren olmak öğrencilerin bakım çıraklığı yapmasına örnek olarak gösterilebilir. Yaşça büyük çocukların, küçük çocuklarla etkileşim kurma imkânına sahip olmaları, onları kendi çocukluklarını ve hayatlarına yön veren özel ilişkileri düşünme noktasında teşvik eder (Noddings, 2021). Sınıf içindeki iş birliği çalışması sürecinde öncelikli amacın karşılıklı yardımlaşma, birbirini anlama, paylaşma ve destek olma olduğunu öğrencilerine ifade eden öğretmen, uygulama için fırsat oluşturabilir. Bakım açısından ahlaki eğitimin dördüncü ögesi onaylamadır. Bir kişiyi onaylamak, o kişinin üstün yanlarını fark etmek ve gelişimini teşvik etmektir (Noddings, 2005). Onaylama süreci bir öğretmenin, öğrencisinin yaşantısına duyarlı olmasını, aileden gelen arka planını bilmesini, onunla diyalog kurarak ilgi ve ihtiyaçlarına özenli yaklaşmasını, öğrencisinin davranışlarındaki iyi olanı görmesini ve bunu teşvik etme yolculuğunda gönüllü olmasını içerir. Bu ilişkide öğrencinin uygunsuz davranışını fark ettikten sonra, örnek olarak kopya veren bir öğrenci ile karşılaştığında öğrenciye "Arkadaşlarına yardım etmek istediğini biliyorum." şeklinde ifade etmek gibi, en iyi neden atfedilmelidir (Noddings, 2012). Ancak, bu durumun eğitimciler adına öğrencilerin hatalarını örtbas etme düşüncesine dönüşmemesi için dikkatli olmak gerekir (Eken, 2017). Onaylama davranışının

karşısındaki zor yaşantılarını onaylamayı da içermesi, sınıf ortamındaki ilişkileri etik düzlemde düşünmeye ve şartları iyileştirme çabasında olmaya katkı sağlar.

Son yıllarda hem Türkçe hem İngilizce alan yazında bakım etiği ve bakım ahlaki hakkında çalışmaların sayısı artmıştır. Taşkaya (2023), Noddings'in bakım kuramı/etiği hakkında 2003-2013 tarihleri arasında yazılmış olan 20 makaleyi analiz ederek teorinin beş temel tema üzerinden tartışıldığını tespit etmiştir. Bu temalardan birincisi ahlaki açıdan daha güçlü bir okul kültürü inşa etmeyi inceleyen okul kültürü teması, ikincisi ev kültürünü ve alternatif seslerin duyulmasını teşvik eden kültür yoluyla öğretim/kültür aktarımı olarak öğretim teması, üçüncüsü bakım etiğinin geçerli bir ahlak kuramı olup olmadığının tartışıldığı bir kuram olarak bakım kuramı, dördüncüsü kuramın çerçevesinin tartışıldığı ahlaki eğitim teması, sonuncu tema ise bakım etiğinin temasta olduğu ilişkisel yapıyı inceleyen ilişkisel düşünme temasıdır. Robinson, Freih ve Kilgore (2020), uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin deneyimlerini inceleyerek bakım merkezli planlamaya yönelik temalar elde etmiştir. Elde edilen bulgularda model olma boyutu için eş zamanlı etkileşim fırsatları oluşturma, öğretmenin süreçte olması ve öğrenci merkezli öğretim uygulamalarının önemi vurgulanırken diyalog boyutu için bire bir iletişim ve gruplar arası iletişim, öğrencinin geri bildirim alması vurgulanmıştır. Uygulama boyutu için akranlar arası destek, onaylama boyutu için kişiselleştirilmiş geri bildirim, niteliksel ve niceliksel geri bildirim ve bireysel hıza vurgu yapılmıştır.

Moen ve diğerlerinin (2020) araştırmasında sağlık ve beden eğitimi öğretmenleri ile hem görüşme yapmış hem de gözlemlerde bulunmuştur. Araştırma sonucunda duyarlılık eğitiminde başarı için öğretmenlerin, öğrencileri hakkında kişisel, sosyal ve ait olduğu grup hakkında bilgi sahibi olması, iyi ilişkiler kurmak için gereken bireysel, çevresel ve ilişkisel yönler üzerine düşünmesi ve son olarak öğretmenlerin duyarlılık göstermek için planlama yapma, bakım eylemleri gösterme ve "küçük şeylere" duyarlı olma gibi özenli öğretim stratejilerini kullanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Kızılık ve Türüdü (2022), çevrim içi eğitimdeki fiziksel ayrımın, etkileşim sürecinde psikolojik ve iletişimsel bir boşluğa yol açabileceği ihtimalinden hareketle bakım uygulamalarını çalışmalarında kullanmışlardır. Onlara göre çevrim içi eğitimin doğasında var olan zorluklara rağmen bakım sağlamak mümkündür. Sonuçlar, çevrim içi derslerde öğrencilerin arkadaşlarına bakım uygulamaları yapma konusunda yardımcı olabileceğini göstermektedir. Ayrıca öğretmenin sıkı çalışması ve onlara yardım etme konusundaki kararlılığı öğrenciler tarafından hem takdir edilmiş hem de duyarlılık örneği olarak görülmüştür. Konuya ilişkin bir başka çalışma Villavicencio ve diğerleri (2024) tarafından yapılmıştır. Yaptıkları çalışma ile üniversite öğrencilerinin öğretmen ilgi/bakım algısını ölçmeye yönelik bir ölçek geliştirmişlerdir. Araştırmada öğrencilerin kendilerini değerli, anlaşılabilir, desteklenmiş hissedecekleri bir eğitim ortamı yaratmak için boyutlar ortaya çıkarılmış ve birbirleriyle nasıl etkileşime girdiği belirlenmiştir. Çalışmada öğretmen ilgisini içeren gizlilik, güven, yetkinlik, farkındalık ve merhamet şeklinde isimlendirilen boyutlar oluşturulmuştur. Sonuçlarda ise öğretmen duyarlılık davranışlarının akademik yardımın ötesine geçerek ahlaki bir eylem olarak görüldüğü belirlenmiştir. Song, Luo ve Zhan (2022) İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin öğretmen-öğrenci ilişkisini, öğretmenlerinin bakım davranışlarını ve algılarını incelemiştir. Çalışmanın sonucunda öğretmenlerin ilgili, bakıma yönelik davranışlarının öğrencilerin konuşma eğilimlerini artırmada kritik bir işlev gördüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle, İngilizce öğretmenlerinin öğrencilerini konuşmaya teşvik etmek için öğrencilerin ilgilerini, isteklerini ve duygularını önemsemeleri gerektiği ifade edilmiştir.

Duyarlılığı ve bakımı merkeze alan eğitim araştırmalarında; öğretmenlerin öğrencileri ve çevreleri hakkında bilgi sahibi olması, küçük görünse bile öğrencilerle ilgili konulara duyarlı olması,

bakım eylemleri göstermek için plan yapması ve özenli/duyarlı öğretim stratejilerini kullanması önerilmektedir. Özellikle deneyimsiz öğretmenlerin öğrencileriyle nasıl samimi ve dostane bir bağ kuracakları konusunda duyarlılık/bakım odaklı eğitime ihtiyaç duydukları belirlenmiştir (Song, Luo ve Zhan (2022)). Bu nedenle öğretmenlere yönelik bir bakım etiği mesleği eğitim programı geliştirmenin gerekli olduğu düşünülmüştür. Bu bağlamda çalışmanın amacı, öğretmenlerin bakım etiğine yönelik eğitim ihtiyacını belirlemek ve bu ihtiyaçlardan hareketle Bakım Etiği Mesleki Gelişim Program Taslağı geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda öğretmenlerle ve alan uzmanlarıyla görüşme yapılmış ve sonuçlar yorumlanmıştır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Çalışmanın araştırma modelini nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması oluşturmaktadır. Durum çalışması, zamanla sınırlı durumların veri toplama araçları ile derinlemesine araştırıldığı, duruma bağlı temaların tanımlandığı ve incelendiği bir araştırma modelidir (Creswell, 2017). Durum çalışmaları, 'nasıl' ve 'niçin' sorularını temel almakta, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derin biçimde incelenmesine olanak vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Durum çalışması türlerinden olan açıklayıcı durum çalışmaları, bir konu hakkında az bilginin olduğu düşünüldüğü durumlarda, kişilerin aşına olmadığı programlar için daha çok bilginin edinilmesine katkı sağlar (Gökçek ve Davey, 2009).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın iki çalışma grubu vardır. Grubun ilkinin öğretmenler, ikincisini alan uzmanları oluşturmaktadır. Ölçüt örnekleme yönteminde bir dizi ölçütü karşılayan katılımcılar araştırma için tercih edilmektedir. Öğretmenlerin oluşturduğu örneklem için ilkokul ve ortaokul kademesinde görev yapan öğretmenler araştırmaya dâhil edilmiştir. Alan uzmanlarının oluşturduğu örneklem için çalışmanın çerçevesi düşünülerek eğitim felsefesi, eğitimde program geliştirme, duyuşsal eğitim, eğitimde bakım etiği alanlarında bilimsel çalışma yapmış olan araştırmacılar araştırmaya dâhil edilmiştir.

Kırıkkale merkezindeki ilkokul ve ortaokullarda görevli 16 öğretmen bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Öğretmenlerin branşları; sınıf, Türkçe, beden eğitimi, fen bilimleri, İngilizce, matematik, müzik ve sosyal bilgiler ve Türkçedir. 16 katılımcının 8'i sınıf, 8'i ortaokul öğretmeni; 8'i kadın, 8'i erkektir. Bununla birlikte mesleki deneyim yılı 9 yıl ve 41 yıl arasında değişkenlik göstermektedir. Araştırmaya felsefe grubu eğitimi, sınıf eğitimi, eğitim programları ve öğretim ve eğitimin felsefi, sosyal, tarihi temelleri alanlarından 6 uzman katılmıştır. Kırıkkale, Ankara ve Artvin illerinde bulunan alan uzmanlarına e-posta aracılığıyla açık uçlu sorular yöneltilmiş ve cevaplar bu şekilde alınmıştır.

Bulgular kısmında kullanılan doğrudan alıntılar için katılımcıların örnek kodlaması "CİNSİYET-KADEME-BRANŞ" ya da "CİNSİYET-SINIF-SAYI" şeklinde yapılmıştır. Örneğin kadın fen bilgisi öğretmeni için örnek kodlama K-OFEN, birinci erkek sınıf öğretmeni için kodlama E-SINIF-1 şeklinde gösterilmiştir.

Etik Bildirim

Bu çalışma, Kırıkkale Üniversitesi Etik Kurulu'nun 18/10/2022 tarihli 09 nolu oturumu onayı doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bakım Etiği Görüşleri Görüşme Formu ve Açık Uçlu Soruları İçeren Form

Öğretmenlerin Bakım Etiği Görüşleri Görüşme Formu, öğretmenlerin bakım etiği hakkında eğitim ihtiyaçlarını belirlemek üzere geliştirilen soruları içermektedir. Bakım etiğinin kavram, ilke ve uygulamaları ışığında katılımcıların deneyimleri ve fikirleri üzerinden şekillenen biçimde hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu, bakım etiğinin ahlaki eğitim için önerdiği model olma, diyalog, uygulama, onaylama dört temel başlığı (Noddings, 1984) altında düzenlenmiştir. Görüşme formundan hareketle alan uzmanlarının görüşlerini almak üzere açık uçlu soruları içeren form oluşturulmuştur. Her iki form alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda son hâline getirilmiştir.

Verilerin Toplanması

Görüşmeler, gönüllülük esasına dayalı olarak katılımı kabul eden öğretmenler ile okulların imkânları doğrultusunda araştırmacı ve katılımcı için tahsis edilen odalarda yapılmıştır. Görüşme öncesinde araştırmacı, katılımcıların bilgilerini kaydetmiş; kendini tanıtmış, araştırmanın amacını aktarmış, ortalama süreden bahsetmiş ve bakım etiği hakkında bilgilendirmeler yapmıştır. Katılımcıların boş ders saatleri içinde olmasına önem verilmiştir. Veri toplama sürecinde görüşmeler, 15 katılımcının izniyle ses kaydı aracılığıyla, 1 katılımcının talebi üzerine yazılı olarak alınmıştır. Görüşmeler en az 35, en fazla 90 dakika sürmüş olup toplam sürelerin ortalamaları 1'er saat olarak bulunmuştur. Görüşme esnasında katılımcıların cevapları odağında ek sorular sorularak ve literatür alıntıları yapılarak derinlemesine veri elde edilmeye çalışılmıştır. Benzer bir amaçla katılımcıların örnek olaylar üzerinden ve kendi yaşantılarından anlatım yapmalarına özen gösterilmiştir. Alan uzmanlarının bulunduğu örnekleme toplam 13 alan uzmanı ile çalışma yapılması planlanmıştır. Kırıkkale, Ankara ve Artvin illerinde bulunan 13 alan uzmanına mail aracılığıyla açık uçlu sorular gönderilmiş ve 6'sı araştırmaya katılım sağlamıştır.

Veri Analizi

Araştırma verilerinin analiz edilmesinde tematik analizden yararlanılmıştır. Tematik analizin ilk aşamasında verilerin derinlemesine anlaşılması ve aşinalık kazanmak için tekrar tekrar okunmuştur. Sonraki aşamada anlamlı özellikler kodlanmış ve kategoriler oluşturulmuştur. Kodlama aşamasında veriyi parçalara ayırmak, kategoriler oluşturmak için açık kodlama ve verilerin bir ana tema etrafında organize etmek için ise seçici kodlama yapılmıştır. Kodlar ve sınıflandırmalardan hareketle potansiyel temalar oluşturulmuş, tema-veri seti uyumu gözden geçirilerek temalar adlandırılmıştır (Braun ve Clarke, 2006). Analiz sürecinde verilerindeki örüntüleri en iyi yansıtan yapıyı oluşturmak için temaları bir üst tema başlığı altında organize edilmiştir.

Bulgular

Öğretmenlerden Elde Edilen Bulgular

Bakım etiği bağlamında ahlaki eğitimin ilk boyutu model olma boyutudur. Alan yazında bu boyut altında bakım gösteren olma, samimi model olma, karşılıklı güven sağlama, doğal bakım gibi konuların irdelendiği görülmüştür. Bu çerçevede şekillenen sorulara verilen cevaplar çalışmanın ihtiyaç analizi kısmında kodlanmış ve belirli temalara ulaşılmıştır.

Tablo 1. Öğretmenlerin Gerçek-Samimi Bir Model Olma Boyutuna İlişkin İlgi-Bakım Göstergeleri

Tema	Kategori	Kod
Bütünsel rol model olma	Yaşantıyla örnek olma	Gizli rol model eğitimi Kültürel taklit İzlenirlik Sosyallik
	Görünüme özen gösterme	Kişisel bakım Dersi etkileyen dış görünüş
Akademik destek sağlama	Şefkatli olma	Öğrencinin seviyesine inme Anlayışlı akademik takip
	Erişilebilir olma	Sosyal medya iletişimi Birlikte öğrenen rol model Eğitim materyallerinde çeşitlilik
	İlgi, beceri ve yeteneklerini tanıma	Öğrencilerin ilgi, beceri ve yeteneklerine göre ders içi uygulamalar
Sorumluluk alanlarını genişletme	Aileyle sürekli etkileşim	Öğretmen-öğrenci-veli etkileşimi Öğrenciyi merak etme Öğrencinin iyi oluş halini gözetme
	Sahip çıkma	Sokakta sahip çıkma Sokakta tehlikelerden koruma
Güvenilir öğretmen olma	Kriz anlarında adil yaklaşım	Problem çözümlerine odaklanma Öğrenciye karşı adil, etik, insani olmayan davranışlara tepki gösterme
	Huzur odaklı olma	Sınıfın bir huzur ortamı olması gerekliliği Okula dair heyecan duyan rol model

Tablo 1’de model olma boyutunda elde edilen bulgular; bütünsel rol model olma, akademik destek sağlama, sorumluluk alanlarını genişletme ve güvenilir öğretmen olma temaları altında incelenmiştir. Bütünsel rol model olma teması; yaşantıyla örnek olma, görünüme özen gösterme kategorilerini içermektedir. Katılımcılar, yaşantıyla örnek olma kategorisinde öğretmenin sosyallik, izlenirlik özelliklerini vurgulayarak gizli rol model eğitimini ve öğrencinin kültürel olarak taklit etmesini ifade etmiştir. Görünüme özen gösterme kategorisinde öğretmenin dış görünüşünün dersi etkilediğini, öğretmenin kişisel bakımına sürekli dikkat etmesi gerektiğini rol model olma ile ilişkilendirmişlerdir.

"... Burada en önemli şey, model dedik bir, bir de işte uygulamamız. Yani çocuğa "yapma" diyorsak biz de oradan birazcık böyle en azından o süreç içinde, okuldaki bulunduğumuz süre zarfında ya da derste bulunduğumuz o süre zarfında "Yapma!" dediğimiz şeyi en azından telefon adına örnek vereyim, bizim de yapmamamız lazım." E-OMÜZ

Akademik destek sağlama teması; şefkatli olma, erişilebilir olma ve ilgi, beceri ve yeteneklerini tanıma kategorilerini içermektedir. Katılımcılar, şefkatli olma kategorisinde öğrencinin seviyesine inmeyi, anlayışlı olmayı ve akademik takibi vurgulamıştır. Erişilebilir olma kategorisinde okulda ve dijital ortamda öğretmene ulaşılabilme, eğitim materyallerinde çeşitlilik sağlamaya ve birlikte öğrenen bir rol model olmaya vurgu yapmışlardır. İlgi, beceri ve yeteneklerini tanımak kategorisinde öğrencilerin ilgi, beceri ve yeteneklerine uygun ders içi uygulamaların yapılmasını samimi rol model olma ile ilişkilendirmişlerdir. Akademik destek sağlama teması altında yer alan katılımcı ifadeleri için bir örnek aşağıda verilmiştir.

"... mesela geri dönütler alıyorum işte Instagram'dan, Twitter'dan. 'Hocam sizin sayenizde kitaba başladım. Sizi örnek almıştım.' falan diye. Çünkü ben onlara şunu diyorum: Okumak, öğrenmek bitmek bilecek bir süreç değil yani. Böyle bir rol model var... Çünkü... Öğrenmenin, farklı kültürlere saygı göstermenin ancak bu şekilde yapıyorum. Bir sınıfta, dört duvarın arasında farklı haberler, farklı etkinliklerle yapıyorum yani. Biraz onların, yani bu Kırıkkale'nin minvalinden çıkıp daha böyle dünyayı daha geniş görebilecekleri bir çerçeveye sunmaya çalışıyorum elimden geldiğince..." K-OİNG

Sorumluluk alanlarını genişletme teması; aileyle sürekli etkileşim, sahip çıkma kategorilerini içermektedir. Katılımcılar, aileyle sürekli etkileşim temasında öğrencinin akademik başarı ve iyi oluş için kritik görmüşlerdir. Sahip çıkma kategorisinde sokakta tehlikelerden koruma ve sokakta sahip çıkma davranışlarını samimi model olma ile bağdaştırmıştır. Sorumluluk alanlarını genişletme teması altında yer alan katılımcı ifadeleri için bir örnek aşağıda verilmiştir.

"Veliyle iletişime geçerim, velilerimle aram iyidir. Ya çocuğun neyi eksik mesela, niye eksik olabilir, ben ne yapabilirim, işte gerekirse biz hani takviye yaparız mesela. Mutlu mu, üzgün mü? Bu genel mutluluk hâli çok çabuk dikkatimi çeker... Öğrencimin özellikle de özel yaşamını işte boşanmış aile mi, maddi durumları nasıl, hastalık bir şey var mı? Çok önemsiyorum. Çünkü bunlar bire bir günlük okulda eğitim öğretim hayatını etkiliyor." K-SINIF-4

Güvenilir öğretmen olma teması, kriz anlarında adil yaklaşım ve huzur odaklı olma kategorilerini içermektedir. Katılımcılar, kriz anlarında adil yaklaşım kategorisinde problem çözümüne odaklanma ve öğrenciye karşı adil, etik davranmayı ve insani olmayan davranışlara tepki göstermeyi içermektedir. Katılımcılar, huzur odaklı olma kategorisinde öğrencilerin okula heyecan duyarak geldiğini, sınıfta bir huzur ortamı sağlanmasının gerekliliğini aktarmıştır. Güvenilir öğretmen olma teması altında yer alan katılımcı ifadeleri için bir örnek aşağıda verilmiştir.

"Mesela bir öğrenciyle öğretmen, benim dışımda, diyelim ki ben nöbetçiyim koridorda ve bir öğretmen arkadaşımın bir öğrenciye lüzumsuz, gereksiz bir sebepten bağırıldığını, kızdığını ya da neyse o an onu irite edecek bir şey yaptığını görsem mesela orada benim için kişinin öğretmen ya da öğrenci olmasının bir önemi olmadan... Mesela asla sessiz kalmam, asla. O yüzden de çocuklar benim böyle müdahaleci tarafımı bildikleri için de bir problem olduğu zaman benim ona dâhil olmamı isterler. Çünkü ben, herhangi bir kaygı, korku gütmeksizin orada durumu önce anlamaya çalışırım." K-OMAT

Model olma boyutunda öğretmenler, öğrenciye bakım verme noktasında öğrenci için bütünsel rol model olan öğretmenin yaşantısıyla örnek olmasını, şefkatli bir şekilde akademik destek sağlamayı ve sorumluluk alanlarını genişleterek örnek olmayı önemsemektedirler. Rol model olma sınıfın normal şartlarında önemlidir ancak kriz anlarında adil yaklaşım ve ahlaki karar verme süreçlerinde model olma daha önemli görülmüştür. Bulguların alan yazın ile örtüştüğü görülmektedir. Rol model olmaya geçmişten günümüze vurgu yapıldığı için görüşme yapılan öğretmenlerin rol model olmanın farklı boyutlarına vurgu yaptığı görülmektedir.

Bakım etiği bağlamında ahlaki eğitimin ikinci boyutu diyalog boyutudur. Çalışmanın literatür araştırması kısmında bu boyut altında ucu açık diyalog kurma, dikkatli dinleme, kendi yaşamlarını

sorgulama, büyük soruları keşfetme, eleştirel düşünme gibi konuların irdelendiği görülmüştür. Bu çerçevede şekillenen sorulara verilen cevaplar çalışmanın ihtiyaç analizi kısmında kodlanmış ve belirli temalara ulaşılmıştır.

Tablo 2. Öğretmenlerin Bakım Etiğinde Diyalog Boyutuna İlişkin Görüşleri ve Diyaloga Vakit Bulma Durumları

Üst tema	Tema	Kategori	Kod
Diyalog için vakit bulamama	Ders süresinin yetmemesi	Eğitim programının yoğunluğu	Eğitim programını gündelik sohbetten öne alma zorunluluğu Derste jest ve mimikler Teneffüste diyalog Mecbur derse dönüş LGS
		Sınıf mevcudunun fazla olması	Birebir diyalog sağlayamama
		Öğrencinin istekleri	Öğrencinin konuyu uzatması Öğrencinin sürekli konuşma isteği
Diyalog için yeterli vakit bulma	Derse katkı sağlayan diyalog	Diyaloga dönük çaba	Derse katılımı ve odaklanmayı sağlama Daire şeklinde oturma Hayal gücünü kullanan diyalog Başarma mutluluğunu tattırmak Çabayı sürekli kılmak
		Öğretmenle bağ kurma	Öğrencinin odağında olmak Akademik çaba oluşturma
Diyalog için vakit oluşturma	Çocuğa dair bilgi edinme	Sosyal yaşantı	Öğrencilerin okul yaşantılarından haberdar olma Aileden bir adım önde olma
		Öğrencinin ihtiyaçları	Ödül ve oyun aracılığıyla diyalog Çocuktan al haberi
	Temel gereklilik olarak diyalog	Diyalog odaklılık	Kendini keşfetmede diyalogun rolü Sağlıklı iletişimle anlamlandırma

Tablo 2 incelendiğinde temalara ek olarak üst temaların oluşturulduğu görülmektedir. Karşılıklı diyalog için vakit bulamama, vakit bulma ve diyalog için vakit oluşturma üst temalardır. Ders süresinin yetmemesi teması; eğitim programının yoğunluğu ve liseye giriş sınavı, sınıf mevcudunun fazla olması, öğrencinin istekleri kategorilerinden oluşmaktadır. Sınıf mevcudunun fazla olması, iletişim için zaman ayırmayı zorlaştırmaktadır. Öğrencinin istekleri kategorisinde öğrencinin sürekli konuşma isteği ve konuyu uzatması sebebiyle diyalog için vakit bulamadıklarını ifade etmişlerdir. Ders süresinin yetmemesi teması altında yer alan katılımcı ifadeleri için bir örnek aşağıda verilmiştir.

“... Derslerde öğrencilerle yeterli düzeyde diyalog kurmak için vakit yoktur. Bunun da en önemli sebeplerinin başında öğretmenin yetiştirmesi gereken bir müfredat programının olmasıdır. Konular zamanında bitirilmelidir. Bir diğer sebep ise öğrenciyle derste diyalog kurup söz hakkı verildiğinde eğer ki müdahale edilmezse öğrenci belki de ders boyunca konuşacaktır. Ayrıca dersler kırk dakikadan oluşmaktadır. Yirmi kişilik bir sınıfta dahi her bir öğrenciyle iki dakika diyalog kursanız ders anlatmaya vaktiniz kalmayacaktır.” E-OSOS

Karşılıklı diyalog için yeterli vakit bulma üst teması, derse katkı sağlayan diyalog temasından oluşmaktadır. Derse katkı sağlayan diyalog teması; diyaloga dönük çaba, öğretmenle bağ kurma kategorilerinden oluşmaktadır. Öğretmenle bağ kurma kategorisinde öğrencinin hayatında yer almak gerekliliğini vurgulamışlardır. Derse katkı sağlayan diyalog teması altında yer alan katılımcı ifadeleri için bir örnek aşağıda verilmiştir.

“Sonuçta bir iletişim içerisindeyiz. Hiçbir şekilde kopuk değiliz yani, her öğrenciyle ayrı ayrı diyebilirim. Çünkü öyle bir şansımız, lüksümüz yok. Atıyorum bir koro çıkaracağız, ben oradaki 15 tane öğrencinin 5 tanesini es geçme şansım yok. Onları da oradaki ona dâhil etmem lazım. Bunun için de her şekilde iletişimin var, sorumluluk var, güven var, olmalı da. Olmazsa o iş zaten olmaz.” E-OMÜZ

Karşılıklı diyalog için vakit oluşturma üst teması; çocuğa dair bilgi edinme, temel gereklilik olarak diyalog temalarından oluşmaktadır. Çocuğa dair bilgi edinme teması; sosyal yaşantı, öğrencinin ihtiyaçları kategorilerinden oluşmaktadır. Öğrencinin ihtiyaçları kategorisinde öğrencilerin ödül ve oyun aracılığıyla diyaloga katıldığını, yaşantılarına dair bilgiler sunduğunu söylemişlerdir. Temel gereklilik olarak diyalog teması, diyalog odaklılık kategorisinden oluşmaktadır. Katılımcılar, diyalog odaklılık kategorisinde sağlıklı iletişimle anlamlandırmayı ve diyalogun kendini keşfetmedeki rolünü belirtmiştir. Temel gereklilik olarak diyalog teması altında yer alan katılımcı ifadeleri için bir örnek aşağıda verilmiştir.

“Bakım etiği dediğimiz şey bence temeli karşılıklı iletişim. O yüzden de çocuğun kendini ifade etmesi, güvende hissetmesi, düşüncelerini direkt söyleyebilmesi... Yanlışı da düşünabiliyor yani sana uymayan şeyi de düşünabiliyor. Ama sen bunu ona açıklayabilmen, anlatabilmen, düzgün ifadeler kullanabilmen çocuk için önemli. Ya bunu sana söyleyebilmesi bile çok güzel bir olay. Düşüncelerini direkt ifade edebilmesi... Bunlar gün içerisinde mesela sabahtan akşama, sabah diyelim ki 8.40'ta ders başlıyor. İşte 3'e kadar biz buradayız ya; o aralık içerisinde teneffüslerde, ders esnasında gerçekleşen olaylar. Aslında bazen bu olaylar çok vakit alıyor bazen de çok vakit almıyor öyle söyleyeyim.” K-SINIF-1

Tablo 2'ye bakıldığında karşılıklı diyalog için vakit bulamadığını aktaran katılımcıların belirttiği problemler eğitim programının yoğunluğu, sınıf mevcudunun fazla olması ve öğrencinin istekleridir. Karşılıklı diyalog için yeterli vakti bulma üst temasının derse katkı sağlayan diyalog temasını içerdiği görülmektedir. Bakım etiği, ucu açık diyalog önerisini bir amaç olarak teklif eder. Karşılıklı diyalog için vakit oluşturma üst teması, bakım yeterliklerinin gelişmiş olmasıyla paralel olarak okunabilir. Öğrencilerin okul yaşantılarından haberdar olma kodu, bir yaşantı alanı olarak okulu; öğretmen ve öğrenci diyaloguna katılmaktadır. Bununla birlikte ödül ve oyun aracılığıyla diyalog, ilkokul grubu için dikkat çekici bir koddur. Bir diğer tema temel gereklilik olarak diyalog içerisinde katılımcılar, diyalog odaklı olduğunu; lüzum gördüğünde ders süresini diyaloga ayırdığını ifade etmiştir. Elde edilen bulgular Türk eğitim sisteminin sınav merkezli yapısının ve öğretim programlarının yoğunluğunun sınıfta diyalog için vakit ayırmayı sınırlandırdığı görülmektedir. Ancak bir grup öğretmen ise karşılıklı iletişimin aynı zamanda derse katkı sağladığını diyalog için bilinçli bir şekilde vakit ayırdığını belirtmiştir.

Bakım etiği bağlamında ahlaki eğitimin üçüncü boyutu uygulama boyutudur. Bu boyut altında bakım uygulama becerisi kazanma; bakım çıraklığı yapma; karşılıklı yardım, paylaşım ve destek olma temelli iş birlikli çalışma başlıkları vardır. Bu çerçevede görüşmeler ile elde edilen veriler kodlanmış ve aşağıdaki temalara ulaşılmıştır.

Tablo 3. Öğretmenlerin Bakım Etiği Uygulama Boyutuna Yönelik Çalışmaları

Üst Tema	Tema	Kategori	Kod
Topluma hizmet uygulamaları	Topluma hizmet uygulamaları yapma	Yakın çevreye duyarlı olma	Çevre temizliği Geri dönüşüm çalışmaları Yaşlılara yardım etme Erzak yardımı
		Fikirlere duyarlılık	Bilim merkezlerine gitme Sınıf içi sanat etkinlikleri
	Topluma hizmet uygulamaları yapmama	Velilerin olumsuz tutumu	Öğrencilerin eve uzak oluşu Olumsuz hizmetkârlık algısı Velilerin eğitim seviyesi Velilerin yanlış algısına karşı aile eğitimleri
		Yükümlülükler	Gönüllü sayısının sağlanamaması Ders yükü ve vakit problemi Sosyal medya engeli
Öğrenme faaliyetlerini paylaşım odaklı planlama	İş birliğine odaklanma	Öğrenci profillerine uygunluk	Etkinliğe göre homojen veya heterojen dağılım Gruplar arası olumlu rekabet Anlaşamayan çocukları eşleştirme Benzer öğrenci profilleri benzer gruplar
		Birlikte çalışma	Öğrencilerin kendi içinde yardımlaşması Öğrencilerin birbirini desteklemesi Öğrencilerin birbirine malzeme yardımı
	Katılımcı atmosfer oluşturma	Özgürlüğü vurgulama	Grup lideri seçmeme Fikir beyanı
		Etkinlik aracılığıyla katılımcılık	Tiyatro Broşür, poster tasarlama Eğitsel oyunlar
		Ortamı düzenleme	Oturma düzeni ve görevlendirme
	Öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik planlama	Yanlış yapma öğrenmenin doğal bir parçası	Öğrenciyi yaptığı yanlışlarla öğrenme sürecine katma Görmezden gelme veya sürekli onaylamanın yanlış bir gelişim ortaya çıkarması
Risk grubundaki çocuğun ihtiyacı		Risk grubundaki çocuklarda eşitlik duygusunun oluşturulması Risk grubundaki çocukların dönüşen çabası	

Tablo 3'te uygulama boyutuna dair sorulardan elde edilen bulgular topluma hizmet uygulamaları ve öğrenme faaliyetlerinde paylaşım odaklı planlama olarak iki üst tema şeklinde gruplanmıştır. Topluma hizmet uygulamaları üst teması; topluma hizmet uygulamaları yapma ve topluma hizmet uygulamaları yapmama temalarından oluşmaktadır. Topluma hizmet uygulamaları yapma teması; yakın çevreye duyarlı olma ve fikirlere duyarlılık kategorilerinden oluşmaktadır. Fikirlere duyarlılık kategorisinde bilim merkezlerine gitmeyi, sınıf içi sanat etkinlikleri yapmayı topluma hizmet uygulamaları ile ilişkilendirmişlerdir. Topluma hizmet uygulamaları yapma teması altında yer alan katılımcı ifadeleri için bir örnek aşağıda verilmiştir.

*"Topluma hizmet çalışmaları mesela şu an biz sınıflarımızda ne yapıyoruz, atık kâğıtla ilgili toplama kampanyası yapılıyor. Koridorlarımızın her birinde şey var; plastik, kâğıt, pil... Buna benzer şeylerin ayrıştırılması. Sıfır atık projesine yakın bir çalışma yapmaya çalışıyoruz. Herkes bulduğu plastiği, kâğıdı, pili o kutulara atıyor. Öğrencilerin akranları birisi ondan gördüğü zaman hepsi aynısını yapıyor."*E-SINIF-1

Topluma hizmet uygulamaları yapmama teması; velilerin olumsuz tutumu ve yükümlülükler kategorilerinden oluşmaktadır. Katılımcılar, velilerin olumsuz tutumu kategorisinde öğrencilerin eve

uzaklığını, olumsuz hizmetkârlık algısını irdelemiştir. Yükümlülükler kategorisinde gönüllü sayısal yeterliğin sağlanamaması, ders yükü engeli, sosyal medya engeli, vakit problemi kodlarına ulaşılmıştır. Toplumla hizmet uygulamaları yapamama teması altında yer alan katılımcı ifadeleri için bir örnek aşağıda verilmiştir.

“Mesela en basiti diyelim bizim öğrencilik zamanımızda işte topluma hizmet bakımından yerdeki çöpleri toplamak olurdu. Hiçbir şekilde gocunmazdık biz bundan ama şimdiki veliler, ‘Benim oğlum veya kızım çöpçü mü?’ Yani topluma hizmeti şey gibi görüyor, hizmetkârlık gibi görüyor. Kölelik gibi algılıyor. Yani bunun öğrencinin kişilik gelişimine sağladığı katkıyı göz ardı ediyor. Bu da velilerin eğitim seviyesinden kaynaklanıyor ya da işte ufku açık, ufuklarının kapalı olduğundan kaynaklanıyor.” E-OTR

Öğrenme faaliyetlerinde paylaşım odaklı planlama üst teması; iş birliğine odaklanma, katılımcı atmosfer oluşturma, öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik planlama temalarından oluşmaktadır. İş birliğine odaklanma teması, öğrenci profillerine uygunluk ve birlikte çalışma kategorilerinden oluşmaktadır. Katılımcılar, öğrenci profillerine uygunluk kategorisinde etkinliğe göre homojen veya heterojen dağılım, gruplar arası olumlu rekabet, anlaşamayan çocukları eşleştirme, benzer öğrenci profilleri benzer gruplar ölçütlerine uygun olarak planlama yaptığını belirtmiştir. Birlikte çalışma kategorisinde öğrencilerin kendi içinde yardımlaşması, öğrencilerin birbirini desteklemesi, öğrencilerin birbirine malzeme yardımı kodlarına ulaşılmış olup öğretmenlerin yalnızca atmosferi betimlediği görülmüştür. İş birliğine odaklanma teması altında yer alan katılımcı ifadeleri için bir örnek aşağıda verilmiştir.

“... Deftere bir şey yazdırıyorum, bir nota yazdırıyorum, o öğrenci yazmamış mesela. Diyor ki ‘Al, benim defterimden bakabilirsin, buradan bakabilirsin, doğruları burada yazıyor.’ Paylaşıyor. Onları biraz da aslında bu işi yönlendiriyorlar ve bir eksiklik görmüyorum. Öyle gidiyor yani öyle diyebilirim.” E-OMÜZ

Katılımcı atmosfer oluşturma teması; özgürlüğü vurgulama, etkinlik aracılığıyla katılımcılık, ortamı düzenleme kategorilerinden oluşmaktadır. Katılımcılar, özgürlüğü vurgulama kategorisinde grup lideri seçmeme, fikir beyanı odaklı olduğunu aktarmıştır. Etkinlik aracılığıyla katılımcılık kategorisinde tiyatro, broşür, poster hazırlama, eğitsel oyunlar bağlamında süreç içi yardımlaşmaya odaklanmışlardır. Ortamı düzenleme kategorisinde oturma düzeni sağlama, görevlendirme kodlarına erişilecek anlatımlar yapmışlardır. Katılımcı atmosfer oluşturma teması altında yer alan katılımcı ifadeleri için bir örnek aşağıda verilmiştir.

“Sınıf ortamını ben çok değiştiriyorum yani. Oturdıkları yerleri değiştiriyorum, oturdukları kişileri değiştiriyorum, farklı görevler veriyorum. Bunları çok yapıyorum yani. Çünkü şey değil yani sadece çalışanlarla, sadece derse ilgililerle ders işleyebilirsiniz. Bu çok kolay bir yöntem ama o zaman diğer çocuklar çok geride kalıyorlar ve bu da vicdan meselesi bence yani. Bu sınıfın dinamik bir ortam olmasını sağlıyor.” K-OİNG

Öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik planlama teması; yanlış yapma öğrenmenin doğal bir parçası ve risk grubundaki çocuğun ihtiyacı kategorilerinden oluşmaktadır. Katılımcılar, bu kategoride öğrenciyi yaptığı yanlışlarla öğrenme sürecine katmaya odaklanmıştır. Görmezden gelme veya sürekli onaylanmanın yanlış bir gelişim ortaya çıkarması vurgusu yapılmıştır. Risk grubundaki çocuğun ihtiyacı kategorisinde bu çocuklarda eşitlik duygusunun oluşturulmasının önemini vurgulanmıştır. Öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik planlama teması altında yer alan katılımcı ifadeleri için bir örnek aşağıda verilmiştir.

“Örnek olarak, X öğrencide biraz sportif beceri var, Y öğrencide sportif beceri sıfır. Ama Y öğrenci şunu yapıyor hocam, üç hafta-dört hafta topun peşinde koşuyor. Tutmaya çalışıyor, vurmaya çalışıyor. Sınıftakiler de bakıyorum, Y öğrenciyi bazen öteleyebiliyorlar, akran zorbalığı denilmez ama.

Arkadaşları onu fiziksel ya da sportif olarak bir tık geride olduğu için bir tık daha dışarıda tutabiliyorlar. Ama günler geçtikçe Y öğrenci ile futbol oynarken dirsek dirseğe temasa girip itişip kakışmaya başlıyorlar. (Bu aslına kötü bir şey değildir.) Rakipsin orada sen. 'Dengimsin' deyip Y öğrenciyi rakip muamelesi yapıyorlar. Bu durum Y öğrencinin hoşuna gidiyor. Ben rakip olabiliyorum diyor. Ben de öğretmenleri olarak hem X öğrencimden hem de Y öğrencimden çok memnun oluyorum" E-OBED

Öğretmenler bakım etiğinde öğrencilere uygulama için fırsatlar oluşturma boyutunda topluma hizmet etme ve öğrenme faaliyetlerini iş birliğine uygun olarak planlamaya vurgu yapmışlardır. Topluma hizmet uygulamalarına vakit ayıramayanlar programların yoğunluğu ve veli isteksizliğini belirtmişlerdir. Öğrenme faaliyetlerini iş birliğine uygun olarak planlama temasında rekabet, yardımlaşma, destek olma kavramları vurgulanmıştır. Katılımcı atmosfer oluşturma ve öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik planlama temaları, bakım etiği ilke ve uygulamalarıyla paralellik göstermektedir. Duyarlılık ve özeni temel alan ahlaki uygulamalar için planlama yapmanın yanında veli isteksizliği, programın yoğunluğu gibi nedenlerle vakit ayırmadığını ifade eden öğretmenler de vardır.

Tablo 4. Öğretmenlerin Bakım Etiği Onaylama Boyutundaki Davranışları ve Kullanım Sıklığı

Üst tema	Tema	Kategori	Kod
Onaylamayı sık kullanma	Çabayı onaylama	Potansiyeline oranlanan çabayı onaylama	Risk grubundaki çocuklar için isim vermeden sınıf içi hassas onaylama Potansiyelini zorlayan öğrenciyi onaylama
		Akademik çabayı onaylama	Onaylama için çaba beklentisi Ders materyallerini düzenli ve eksiksiz getirme Alkışlatma Güzel yazı Matematik problemi çözme
	İyi ve doğru davranışı onaylama	Ahlaki kararı onaylama	Öğrenciyi örnek olarak sunma Ahlaki davranışı onaylama Otorite yerine ahlaki karar verme becerisini geliştirme Sınıf içinde alkışlatma
	Süreç olarak onaylama	Zamana yayılan pekiştireçler	Etkinlik pekiştireçleri Sosyal, nesnel, sembol pekiştireçler Derse ve öğretmene karşı motivasyon
Onaylamayı sık kullanamama	Sık uygulayamama	Gayret gösterme	Sık uygulayamama Ders ve iş yükü Günlük yoğunluk

Elde edilen bulgular onaylamayı sık kullanma, onaylamayı sık kullanamama üst temaları başlıkları altında incelenmiştir. Onaylamayı sık kullanan öğretmenlerin görüşleri çabayı onaylama, iyi

ve doğru davranışı onaylama, süreç olarak onaylama temalarından oluşmaktadır. Çabayı onaylama teması; potansiyeline oranlanan çabayı onaylama, akademik çabayı onaylama kategorilerinden oluşmaktadır. Katılımcılar, onaylama kategorisinde risk grubundaki çocuklar için isim vermeden sınıf içi hassas davrandıklarını belirtmişlerdir. Akademik çabayı onaylama kategorisinde onaylama için çaba beklentisi kodu göze çarpmaktadır. Çabayı onaylama teması altında yer alan katılımcı ifadeleri için bir örnek aşağıda verilmiştir.

“Biz sokağa gideni kazanmaya çalışıyoruz. İçeride var. Ona kitap takviye ediyoruz, ona öğretmenler diyor... Birazdan sizi gönderiyim teneffüste öğretmenler odasına, öğrenciler öğretmenlerinin yanında ellerinde kitaplarla... Biz onlara diyoruz ‘Orası sizin, serbest.’ Öğretmenin yemek yemeyecek, sen yeter ki iste... Çocuk da bizim çabamızı görmüşse o da hazırlanıyor. Karşılıklı olarak. Bu iş çabaya dayanır.” E-OMAT

İyi ve doğru davranışı onaylama teması, ahlaki kararı onaylama kategorisinden oluşmaktadır. Katılımcılar, ahlaki kararı onaylama kategorisinde öğrenciyi örnek olarak sunma, ahlaki davranışı onaylama, otorite yerine ahlaki karar verme becerisini geliştirme, sınıf içinde alkışlama kodlarıyla ilişki kurmuştur. İyi ve doğru davranışı onaylama teması altında yer alan katılımcı ifadeleri için bir örnek aşağıda verilmiştir.

“‘Hocam bizim hakemimiz değildiniz, şu oldu’, ‘Hocam biz voleybol oynarken siz yoktunuz, şu oldu’. ‘Herkesin vicdanı kendi polisidir çocuklar.’ diyorum. Hemen futboldan ayrılıyorum, uzaktan voleybol oynayanların yanına gittiğimde şunu görüyorum. Bakıyorum ki, bir şey oluyor, çocuk diyor ki ‘Benden çıktı’ diyor. Korner mi değil mi şey tartışmasını yaşarken çocuk ‘Benden çıktı gardaş, tamam. Sıkıntı yok. Siz kullanın.’ diyor. Bunu da ufak ufak böyle basit de olsa bu tarz şeylerle çözmeye çalışıyoruz. Hocam burada korkudan disiplinden ziyade güven, sevgi... O duygular devreye giriyor. Çünkü bir insan birini görürse, korktuğu kişiyi görürse korkar hocam ama sevdiği kişiyi görmesine gerek yok sözünü dinlemesi için.” E-OBED

Süreç olarak onaylama teması, zamana yayılan pekiştireçler kategorisinden oluşmaktadır. Katılımcılar, etkinlik pekiştireçleri; sosyal, nesnel, sembol pekiştireçler kullandıklarını, bunun derse ve öğretmene karşı motivasyon sağladığını aktarmıştır. Süreç olarak onaylama teması altında yer alan katılımcı ifadeleri için bir örnek aşağıda verilmiştir.

“... ‘Aferin bak arkadaşınız ne kadar güzel çalışmış ne kadar güzel yapmış.’ Ondan sonra küçük hediyeler... Mesela ben ikinci sınıfta mıydı ilk denememizi yaptığımızda, ilk üçe girenleri yemeğe götürdüm, Podium’a. Onun haricindekiler o ilkti, onun haricindekiler yine ilk üçe girenlere küçük küçük hediyeler alıyordum. Çikolata, birtakım şeyler, kızlara toka...” K-SINIF-2

Onaylamayı sık kullanamama üst teması, sık uygulayamama temasından oluşmaktadır. Sık uygulayamama teması, gayret gösterme kategorisinden oluşmaktadır. Katılımcılar, gayret gösterme kategorisinde onaylamayı sık uygulayamadıklarını, ders ve iş yükünün yanında günlük yoğunluk engeliyle karşılaştıklarını belirtmiştir. Sık uygulayamama teması altında yer alan katılımcı ifadeleri için bir örnek aşağıda verilmiştir.

“Bu konu üzerinde konuşmam gerekiyor ama kafamda düşündüğüm başka şeyler de var. Başka sınıfa gideceğim. Orada uygulayamam gereken yöntemlerim var. Gözümden kaçabiliyor, dikkatimden kaçabiliyor. Hani sakın bir anımdaysa uygulamaya çalışıyorum. Yoğun bir günüm, yedi saat dersim var. Nöbetçiyim. Bu durumda kafa çok dağınık çünkü. Uygulayamayabiliyorsunuz. O yüzden öğretmenlerin biraz daha az saatlik derse girmeleri gerekiyor bence. Saatlerinin de arttırılması gerekiyor. O az sayıda ama o sınıfta mesela dört saatten altı saate çıkarılmalı.” K-OFEN

Öğretmenlerin özellikle çabayı ve ahlaki kararları onaylamaya önem verdiği görülmektedir. Özellikle iyi ve doğru davranışı onaylama temasında bulunan ahlaki kararı onaylama kategorisine

bakıldığında otorite yerine ahlaki karar verme becerisini geliştirmeye önem verildiği görülmektedir. Farklı öğrencilerinde özellikle onaylamada dikkate alındığı görülmektedir. Diyalog ve uygulama boyutlarında olduğu gibi bir grup öğretmen ders ve iş yükü gibi yoğunluklar nedeniyle onaylamayı sık sık uygulayamadığını ifade etmiştir.

Alan Uzmanlarından Elde Edilen Bulgular

Alan uzmanlarına değişen ve gelişen öğretmen rolleri bağlamında bakım etiğine olan ihtiyaç geçmiş, şimdi ve gelecek bağlamında sorulmuştur. Elde edilen veriler tabloda verilmiştir.

Tablo 5. Uzmanların Değişen ve Gelişen Öğretmen Rollerini Bağlamında Bakım Etiğine Olan İhtiyaç

Tema	Kategori	Kod
İhtiyaç duyulacak	Muhtemel krizler için değerleri açık hale getirme	Değer sistemini açık hale getirme Rekabetin içerisinde neyi nasıl önemseyeceğini seçme Küreselleşme, kapitalizm, çok uluslu şirketler
	Aile yapısındaki değişimlerin bakım etiğine etkisi	Ev içi dinamiklerde anne kadar babanın sorumluluğu Çekirdek aile yapısında ekonomik gerekçelerle gerçekleşen değişim Tek ebeveynli ailelerin sayısındaki artış
	Bilgi ve beceriye ruh kazandırma gayreti	Risk ve inisiyatif alma becerilerinde karşdakini önemseme ihtiyacı Empati kurabilme Sorumluluk Öz denetim Pandemi sonrası
	Uzmanlık becerilerinin duyuşsal kazanımları sağlayamaması	Uzmanlığın getirdiği empati eksikliği Uzmanlığın getirdiği sosyalleşme eksikliği
Yalnızlaşma ve sosyal izolasyondan kurtulma	Sosyal etkileşim ihtiyacı	İlişki ve anlamlandırma biçimlerinin değişmesi Sosyal etkileşimin azalması ve yön değiştirmesi

Alan uzmanlarından elde edilen veriler bakım etiği farkındalık ve yeterliklerine ihtiyaç duyulacağını göstermektedir. Bu üst temanın altında, muhtemel krizler için değerleri açık hâle getirme, aile yapısındaki değişimlerin bakım etiğine etkisi, bilgi ve beceriye ruh kazandırma gayreti, yalnızlaşma ve sosyal izolasyondan kurtulma temaları vardır. Sosyal değişim krizlerinde önemsenme ihtiyacını karşılama teması değer sistemini açık hâle getirme, rekabetin içerisinde neyi nasıl önemseyeceğini seçme ve küreselleşme, kapitalizm, çok uluslu şirketler kodlamalarından oluşmuştur. Muhtemel krizler

için değerleri açık hâle getirme teması altında yer alan katılımcı ifadeleri için bir örnek aşağıda verilmiştir:

“Neredeyse bütün gelişimimiz bilişsel gelişim üzerinden gerçekleşiyor. Hep böyle beceriler, bilgiler... Bunlar üzerinden gerçekleşiyor. Bu bizim, diğerleriyle bilinçaltı demeyelim de örtük olarak yani tavrımızın arka tarafında örtük olarak mücadelemize neden oluyor. Bu mücadele, başkalarıyla beraber gelişmek yerine başkalarını ekarte edip onların önüne geçme davranışına dönüyor.” E-FGE

Aile yapısındaki değişimlerin bakım etiğine etkisi teması, ev içi dinamiklerde anne kadar babanın sorumluluğu, çekirdek aile yapısında ekonomik gerekçelerle gerçekleşen değişim, tek ebeveynli aile sayısındaki artış kodlamaları yapılmıştır. Bilgi ve beceriye ruh kazandırma gayreti teması, risk ve inisiyatif alma becerilerinin karşdakini önemseme açısından ele alınması ihtiyacı ve uzmanlık becerilerinin duyuşsal kazanımları sağlayamaması kategorisinden oluşmaktadır. Katılımcılar; empati kurabilme, sorumluluk alma, öz denetim becerisi, uzmanlık gelişimi ile sosyalleşme eksikliği pandemi sonrası kodları bağlamında konuşmuştur. Bilgi ve beceriye ruh kazandırma gayreti teması altında yer alan katılımcı ifadeleri için iki örnek aşağıda verilmiştir.

“Şimdi buradaki risk ve inisiyatif alma aynı zamanda iletişim becerisiyle de eşleştirdiğimizde ‘Karşdakinin yerine kendini koyabilecek mi? Empati kurabilecek mi?’ Bak bu bir bilişsel süreci ama karşdakinin yerine koymayla da ilişkilendirdiğimizde duyuşsal süreci de işin içerisine katmış olduk ve ‘Risk alabilirken başkasını rahatsız edebilecek mi? Başkasının işte sorumluluklarına ya da onun yetki alanlarına girebilecek mi, giremeyecek mi?’ Karar verirken de aynı zamanda duyuşsal beceriyi bütünleştirmeye gerekecek.” E-SE

Yalnızlaşma ve sosyal izolasyondan kurtulma teması, ilişki ve anlamlandırma biçimlerinin değişmesi, sosyal etkileşimin azalması ve yön değiştirmesi konularını kod olarak sunmuştur. Yalnızlaşma ve sosyal izolasyondan kurtulma teması altında yer alan katılımcı ifadeleri için bir örnek aşağıda verilmiştir.

“Bakım etiği yeterliklerine gelecekte daha çok ihtiyaç duyulacağını düşünüyorum. Bu ihtiyacın artma sebeplerinin başında değişen aile olgusu, kentleşme, sosyal yapıdaki değişiklikler ve tüm bu değişkenlere paralel olarak bireyin daha da yalnızlaşması ve hem kendisine hem de çevresine yüklediği anlamların da değişmesi vardır.” K-FGE

Elde edilen veriler alan uzmanlarının öğretmenlerin bakım etiği konusunda farkındalık ve yeterlik geliştirmelerinin, muhtemel krizler için değerleri açık hâle getirme, aile yapısındaki değişimlerin bakım etiğine etkisi, bilgi ve beceriye ruh kazandırma gayreti ve yalnızlaşma ve sosyal izolasyondan kurtulma boyutlarının sınıfa etkisini gidermede faydalı olacağını belirtmiştir.

Yukarıda verilen görüşme sonuçları ve alan uzmanlarının görüşlerinden hareketle öğretmenlere yönelik bakım etiği mesleki gelişim program taslağı hazırlanmıştır. Bu programın amacı, belirlenen eğitim ihtiyacından hareketle bakım etiği alan yazınındaki bilgi birikimini ve kaynakları tanıtmak, bakım etiği anlayışı hakkında farkındalık geliştirmek ve uygulama için yeterlik kazandırmaktır. 20 saatlik uygulama süresi bulunan Öğretmenlere Yönelik Bakım Etiği Mesleki Gelişim Programı; değerler eğitimi bağlamında bakım etiği, kültür ve bakım etiği, bakım etiği yaklaşımı çerçevesi, model olma, diyalog, uygulama, onaylama ve çıkarımlar-öneriler temalarından oluşturulmuştur. Bu ihtiyaç analizi çalışmaları sonrasında geliştirilen Öğretmenlere Yönelik Bakım Etiği Mesleki Gelişim Program Taslağı'nın içerdiği örnek kazanımlar aşağıda verilmiştir. Her ders sonunda yansıtıcı öğrenme günlüğü yazılacaktır.

Tablo 6. Öğretmenlere Yönelik Bakım Etiği Mesleki Gelişim Program Taslağı'ndan Örnek Kazanımlar

Temalar	Süre	Kazanımlar	Öğretim Stratejisi-Tekniği-Yöntemi
1. Giriş-Tanıtım-Isınma	1 saat	1.3. Hayat boyu öğrenmenin mesleki gelişime katkılarını yorumlar.	1.3.1. Soru-cevap tekniği
2. Değerler Eğitimi Bağlamında Bakım Etiği	2 saat	2.1. Bakım etiğinin genel ilkelerini tanır. 2.2. Bakım etiğinin genel ilkeleri ile değerler eğitimi arasındaki ilişkileri kendi cümleleriyle açıklar. 2.5. Kök değerlerin içselleştirilmesiyle rol model olunması gerektiğini kabul eder.	2.1.1. Anlatım tekniği 2.2.1. Soru-cevap tekniği 2.5.1. Soru-cevap tekniği
3. Kültür ve Bakım Etiği	2 saat	3.2. Kültüründeki bakım davranışlarına dair örnekler verir. 3.3. Etik bakım ile doğal bakım arasındaki farkları çözümler.	3.2.1. Soru-cevap tekniği 3.3.1. Öğrenme amaçlı yazma tekniği
4. Bakım Etiği Yaklaşımı Çerçevesi	3 saat	4.3. Bakım etiği yaklaşımında bakım veren ve bakım alan karşılıklılık ilkesinin kullanımı için düzenleme yapar. 4.6. Akademik amaçlara ulaşmak için bakım ve duyarlılık konularında devamlılık sağlamak gerektiğini fark eder. 4.8. Sağlıklı, yetkin ve mutlu çocuklar yetiştirmek için toplum olarak sorumluluk almak gerektiğini savunur.	4.3.1. Kavram haritası oluşturma 4.6.1. Anlatım yöntemi (Karikatürler, kısa filmler) 4.8.1. Konuşma halkası tekniği
a. Model Olma	2 saat	5.5. Öğrenciyle güven ilişkisi kurmanın sağladığı katkılarını farkında olur. 5.6. Öğrenciyle güven ilişkisi kurabilmek amacıyla kendi duygularını, davranışlarını ve eğitsel felsefesini etik bakım bağlamında tartışmaya istekli davranır. 5.7. Öğrencilere bakım etiği ilkelerini uygulamalarını söylemek yerine davranışlarla göstermek gerektiğini savunur.	5.5.1. Örnek olay yöntemi, Özgürlük Yazarları filmi 5.6.1. Currere metodu 5.7.1. Konuşma halkası tekniği
b. Diyalog	2 saat	6.3. Öğrenme istasyonu, buluş yoluyla öğrenme gibi amaçlı iş birliğini öneren stratejilere ders planlarında yer verir. 6.5. Bir ihtiyaç olarak insanlar arası etkileşime ve sosyalleşmeye dikkat kesilir. 6.7. Bakım etiği bağlamında ucu açık diyalog kurarak bağlılık geliştirir.	6.3.1. Ders planı oluşturma etkinliği 6.5.1. "Sen olsan ne yapardın?" etkinliği 6.7.1. Ucu açık diyalog kurma
c. Uygulama	4 saat	7.2. İşbirliği ile çalışma amacının karşılıklı yardım, anlamak, paylaşmak ve destek olmak olduğunu açıkça ifade eder. 7.4. Bakım uygulamaları yaptırmak ve uygulamalar üzerine yansıtma yaptırmak için uygulama planları yapar. 7.8. Bakım çıraklığı önerisinin uygulanmasında aile farkındalığını sağlamak için uygun stratejiler geliştirir.	7.2.1. Birine Sor etkinliği 7.4.1. Öğrenme istasyonu uygulaması (5.1.,6.1. ve 7.1. kazanımlarını içerecek biçimde)

		7.9. Bakım etiği odağında hikâye, otobiyografi, içeriğe duyarlılaşma önerilerine uygun ders planı hazırlar.	7.8.1. Yaratıcı yazma tekniğinde öykü yazma etkinliği 7.9.1. Ders planı oluşturma etkinliği
d. Onaylama	3 saat	8.3. Herkes için yüksek beklenti yerine, her bireyin ortaya çıkmak için çabalayan güzel ve kabul edilebilir davranışlarının farkına varır. 8.5. Eğitimde not verme standartlarını bakım etiği bağlamında tartışır. 8.6. Sınıf ortamında zorbalık davranışlarını azaltmak amacıyla olumlu sınıf atmosferi oluşturacak çalışmalar yaratır.	8.3.1. Vızıltı 44 tartışma tekniği 8.5.1. PHILIPS 66 8.6.1. Kötü Hissettiklerim tablosu, sınıf toplantıları
9. Çıkarımlar-Öneriler-Kapanış	1 saat	9.1. Bakım etiği eğitim sürecini değerlendirir. 9.2. Eğitim öğretim sürecinde bakım etiği yaklaşımını uygulamayı tercih eder.	9.1.1. Altı şapka tekniği 9.2.1. Sıcak sandalye "Ne yapardın?"

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, öğretmenlerin bakım etiğine yönelik eğitim ihtiyaçları öğretmenler ve alan uzmanları ile görüşme yolu ile belirlenmiş ve bu ihtiyaçlardan hareketle öğretmenlere yönelik bakım etiği mesleki gelişim program taslağı geliştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen sonuçlar model olma, diyalog, uygulama, onaylama başlıkları altında sıralanmıştır. Model olma boyutunda öğretmenler, öğrenciye bakım verme noktasında öğrenci için bütünsel rol model olmayı, yani yaşantısıyla örnek olmayı; şefkatli bir şekilde akademik destek sağlamayı ve sorumluluk alanlarını genişleterek örnek olmayı önemsemektedirler. Olağan durumlarda model olma önemli görülse de esas olanın kriz anlarındaki adil yaklaşım ve ahlaki karar verme süreçleri olduğunu belirtmişlerdir. Bakım etiğinin önerdiği ahlaki eğitimin boyutlarından bir diğeri diyalog yani karşılıklı iletişimdir. Bulgulara bakıldığında öğretmenlerin bazıları karşılıklı diyalog için vakit bulamadığını ifade etmiştir. Bunun sebeplerini eğitim programının yoğunluğu, sınıf mevcudunun fazla olması ve öğrencinin konuşma sırasındaki disiplinsizliği olarak belirtmişlerdir. Diğer iki tema ise karşılıklı diyalog için yeterli vakti bulma ve oluşturma temalarıdır. Her iki tema da öğretmen/öğrenci iletişimini derse katkı sağladığı görüşündedir. Bu temalarda öğretmenler, öğrenme öğretme sürecinin diyalog odaklı olduğunu ve lüzum gördüklerinde ders süresinin bir kısmını iletişime ayırdıklarını ifade etmişlerdir. Elde edilen bulgular neticesinde Türk eğitim sisteminin sınav merkezli yapısının ve öğretim programlarındaki yoğunluğun sınıfta diyalog için vakit ayırmayı sınırlandırdığı görülmektedir. Bakım etiği, ucu açık diyalog önerisini bir amaç olarak teklif eder. Karşılıklı diyalog için vakit oluşturma üst teması, bakım yeterliklerinin gelişmiş olması şeklinde yorumlanabilir.

Öğretmenler bakım etiğinde öğrencilere uygulama için fırsatlar oluşturma boyutunda topluma hizmet etme ve öğrenme faaliyetlerini iş birliğine uygun olarak planlamaya vurgu yapmışlardır. Topluma hizmet uygulamalarına vakit ayıramayan öğretmenler, sebep olarak programların yoğunluğunu ve veli isteksizliğini belirtmişlerdir. Öğrenme faaliyetlerini iş birliğine uygun olarak planlama temasında rekabet, yardımlaşma, destek olma kavramları vurgulanmıştır. Sınıf içi öğrenme etkinliklerinde katılımcı atmosfer oluşturma ve öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik planlama temaları, bakım etiği ilke ve uygulamalarıyla paralellik göstermektedir. Elde edilen bulgular, duyarlılık ve özeni

temel alan ahlaki uygulamalara sınıf içi etkinliklerde yer verildiğini ve etkinliklerle ilişkilendirildiğini gösterirken sınıf dışı öğrenme ortamlarındaki topluma hizmet uygulamalarında sorunlarla karşılaştığını göstermiştir. Bazı velilerdeki topluma hizmet uygulamalarına yönelik olumsuz tutum, yeterli gönüllü/katılımcı sayısına ulaşamama ve yoğun ders yükü ahlaki uygulama için vakit ayrılmasına yönelik diğer problemlerdir. Onaylama boyutunda öğretmenlerin özellikle çabayı ve ahlaki kararları onaylamaya önem verdiği görülmektedir. Özellikle iyi ve doğru davranışı onaylama temasında bulunan ahlaki kararı onaylama kategorisine bakıldığında otorite yerine ahlaki karar verme becerisini geliştirmeye önem verildiği önemli bir sonuçtur. Sınıfta farklı dezavantajlı durumları olan öğrencilere yönelik özellikle onaylamada hassas davranıldığı anlaşılmaktadır. Ancak, diyalog ve uygulama boyutlarında olduğu gibi bir grup öğretmen ders ve iş yükü gibi yoğunluklar nedeniyle onaylamayı sık sık kullanmadığını belirtmiştir. Alan uzmanları genel olarak öğretmenlerde bakım etiği farkındalığı ve yeterlikleri geliştirmeye gelecek düşüncesi bağlamında daha çok ihtiyaç duyulacağını belirtmişlerdir. Değerleri açık hâle getirme, bilgi ve beceri merkezli eğitime anlam kazandırmayı sağlayabilmekle birlikte gelecekteki aile yapısındaki değişimlerin ve yalnızlaşmanın sınıf atmosferine olan olumsuz etkilerini azaltmada işe yarayabilir.

Bu ihtiyaçlar odağında hazırlanan Öğretmenlere Yönelik Bakım Etiği Mesleki Gelişim Program Taslağı, temaları ve kazanımları elde edilen bulgular ve alan yazın dikkate alınarak oluşturulmuştur. Bakım davranışının kişinin davranışından ve düşünce tarzından kaynaklanarak değerlere bağlı olarak gerçekleşmesi, bu sebeple değerler sistemini güçlendirmesi taslak programın bir boyutu olarak alınmıştır. Kişinin değerlerini oluşturabilmesi için kültürünü yorumlaması, içselleştirmesi ve toplumsal sorumluluğunu üstlenmesi gerekmektedir. Hazırlanan program taslağının değerler ve kültür ile bütünleşen yapısı, öğretim/kültür yoluyla öğretim temasına ulaşarak öğretmene bakım odağında karşılıklı uygulamalar sunulmuştur. Aynı zamanda ders içinde ve dışında sohbet anları yaratabilmek için fırsatlar sunma (Kazanım 6.7.), bir ihtiyaç olarak sosyalleşmeye dikkat çekme (Kazanım 6.5.), karşılıklı duyarlılaşma sürecine odaklanma (Kazanım 4.3.) bakıma dayalı ilişkisel düşünmenin merkezinde yer alır. Güven odaklı etkileşimi önemseme (Kazanımlar: 5.5., 5.6., 5.7.), bakım etiği yaklaşımına ve uygulamalarına uygun ders planı hazırlayabilme (Kazanımlar: 6.3., 7.9.), standartlarını ve ders sürecini öğrenciye uygun hâle getirebilme (Kazanımlar: 8.3., 8.5.), akranlar arasında yardımlaşmayı önemseme (Kazanım 7.2.) boyutlarını barındıran program taslağının Robinson ve arkadaşlarının (2020) uzaktan eğitim merkezli bulgularıyla da ilişkili olduğu görülmektedir. Villavicencio ve diğerleri (2024) öğretmen ilgisini içeren gizlilik, güven, yetkinlik, farkındalık ve merhamet şeklindeki duyarlılık davranışlarının akademik yardımın ötesine geçen ahlaki bir eylem olarak görüldüğünü belirlemiştir. Sonuç olarak geliştirilen Öğretmenlere Yönelik Bakım Etiği Mesleki Gelişim Program Taslağı'nın öğretmenlerin doğal ve mesleki yeterliklerini duyarlılık, özen ve bakım kavramları ile birleştirmelerine katkı sağlayacağı, farkındalıklarını ve bakım odaklı öğretim yeterliklerini geliştireceği düşünülmektedir. Program, Noddings'in modelindeki model olma, diyalog, uygulama ve onaylama isimli dört bileşen ayrı başlıklarda ele alınsa da bu bileşenlerin birbiriyle direkt ilişkili olması durumu önemsenmiştir. Öğrencilere yönelik duyarlılığı ve bakım farkındalığını geliştirmek için hepsinin birlikte ele alınması gerekir. Örneğin diyalog olmadan pratik yapmak ve onaylamak mümkün değildir. Sonuç olarak Dombaycı ve arkadaşlarına (2011) göre bakım davranışı içsel olduğu kadar, düşünce tarzından ve değerlerinden kaynaklanır. İnsan neye daha çok değer veriyorsa onu önemser. Sevgi, saygı, dürüstlük, nezaket gibi ilişkisel değerlerin tümünde diğer insanları önemseme ve onlara duyarlı davranma vardır. Bu yönüyle diğerlerine karşı duyarlı bakım düşünce ve davranışlarının aynı zamanda bireyin değerler sistemini güçlendirebileceği söylenebilir.

Kaynaklar

- Altıntaş, M. E. (2014). Ahlak eğitimine feminist bir yaklaşım: Özen yaklaşımı. *Bilimname*, 2014(1), 99-120. dergipark.org.tr sayfasından erişilmiştir.
- Braun, V., ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- Breger, L. (1974). *From instinct to identity: The development of personality*. New York: Prentice-Hall.
- Christopher, R., de Tantilho, L. ve Watson, J. (2020). Academic caring pedagogy, presence, and communitas in nursing education during the COVID-19 pandemic. *Nursing Outlook*, 68 (6), 822-829. doi: 10.1016/j.outlook.2020.08.006
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni* (S. B. Demir, Çev. Edt.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çelik, R. (2016). Bakım/özen etiği ve eğitim felsefesinde feminizm temelli bir yaklaşım. *Fe Dergi*, 8(2), 73-85. doi: 10.1501/Fe0001_0000000166.
- Dávila-Villavicencio, R.D., Salinas Arias, S.A., Casildo Bedón, A.F., Perez-Brenis, J.L., Echabaudes-Ilizarbe, R.I. and Cunza-Aranzábal, D.F. (2024). Design and psychometric properties of the student perception of teacher care scale in university students. *Education Sciences*, 14(6), 605. doi: /10.3390/educsci14060605
- De Arriba Rivas, C., and del Portal, E. I. R. (2023). Teachers' insights from an ethics of care programme aimed at promoting global citizenship education in the classroom. *Teaching and Teacher Education*, 126, 104075.
- Deniz, G. (2022). *Nel Noddings'in özen etiğinin felsefi ve kavramsal temelleri*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Deniz, G. ve Dombaycı, M. A. (2020). *Eğitimde yitirilen boyut: Mutluluk*. 2. Uluslararası Multidisipliner Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Ankara.
- Dewey, J. (2022). *Eğitimde ahlak ilkeleri* (S. Aydın, Çev.). Ankara: Fol Kitap.
- Dombaycı, M. A., Demir, M., Tarhan, S. ve Bacanlı, H. (2011). Quadruple thinking: Caring thinking. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 12, 552- 561. doi: /10.1016/j.sbspro.2011.02.065
- Duffy, J. R. (2018). *Quality caring in nursing and health systems*. MA: Springer Publishing Company.
- Eken, G. (2017). *Documenting the influence of Noddings's theory of care in moral education and philosophy of education: 2003-2013*. Doktora Tezi. University of Kansas, Kansas.
- Engster, D. (2005). Rethinking care theory: The practice of caring and the obligation to care. *Hypatia*, 20(3), 50- 74. doi: 10.1111/j.1527-2001.2005.tb00486.x
- Gökçek, T. ve Davey, L. (2009). Durum çalışması değerlendirmelerinin uygulaması. *İlköğretim Online*, 8(2), 1-3. dergipark.org.tr sayfasından erişilmiştir.
- Haynes, F. (2014). *Eğitimde etik* (S. K. Akbaş, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Held, V. (2006). *The ethics of care: Personal, political, and global*. NY: Oxford University.
- Kızılcık, H. H. ve Türüdü, A. S. D. (2022). Humanising online teaching through care-centred pedagogies. *Australasian Journal of Educational Technology*, 38(4), 143- 159. doi: /10.14742/ajet.7872

- Mayeroff, M. (1971). *On caring*. NY: Harper&Row.
- Moen, K. M., Westlie, K., Gerdin, G., Smith, W., Linnér, S., Philpot, R., ..., Larsson, L. (2020). Caring teaching and the complexity of building good relationships as pedagogies for social justice in health and physical education. *Sport, Education and Society*, 25(9), 1015- 1028. doi: /10.1080/13573322.2019.1683535
- Motta, S. C., ve A. Bennett. (2018). Pedagogies of care, care-full epistemological practice and 'other' caring subjectivities in enabling education. *Teaching in Higher Education*, 23(5), 631- 646. doi: /10.1080/13562517.2018.1465alt911
- Mutlu, B. (2018). Nel Noddings'te 'ilgi'nin etik önemi ve eğitimdeki yeri. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(2), 711- 725. doi: /10.21547/jss.396151
- Mutlu, E. Ç. (2017). İlgi etiği bağlamında çocuğun ahlaki eğitimi. *Çocuk ve Medeniyet*, 2(4), 127- 142. dergipark.org.tr sayfasından erişilmiştir.
- Noddings, N. (1984). *Caring: a feminine approach to ethics and moral education*. CA: University of California Press.
- Noddings, N. (2005). Identifying and responding to needs in education. *Cambridge Journal of education*, 35(2), 147- 159. doi: /10.1080/03057640500146757
- Noddings, N. (2012). The caring relation in teaching. *Oxford Review of Education*, 38(6), 771- 781. doi: /10.1080/03054985.2012.745047
- Noddings, N. (2020). *Eğitim felsefesi* (R. Çelik, Çev.). Ankara: Nobel.
- Noddings, N. (2021). *Eğitimde yeni bir yaklaşım: "Duyarlılık eğitimi"* (E. Dumanlı Kadızade ve B. Karaz, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Robinson, H., Al-Freih, M. ve Kilgore, W. (2020). Designing with care: Towards a care-centered model for online learning design. *International Journal of Information and Learning Technology*, 37(3), 99-108. doi: /10.1108/IJILT-10-2019-0098
- Song, L., Luo, R. ve Zhan, Q. (2022). Toward the role of teacher caring and teacher-student rapport in predicting English as a foreign language learners willingness to communicate in second language. *Frontiers in Psychology*, 13, 874522. doi: /10.3389/fpsyg.2022.874522
- Taşkaya, G. E. (hel). Noddings'in ilgi/özen/bakım teorisinin eğitim felsefesindeki etkisi üzerine: 2003-2013. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 243-256. dergipark.org.tr sayfasından erişilmiştir.
- Taşkaya, G. E. (2023). Noddings'in ilgi/özen/bakım teorisinin ahlak eğitimine etkisi üzerine: 2003-2013. *EKEV Akademi Dergisi*, 94, 109-129. doi: /10.17753/sosekev.1250687
- Teven, J. J. ve McCroskey, J. C. (1997). The relationship of perceived teacher caring with student learning and teacher evaluation. *Communication Education*, 46(1), 1- 9. doi: /10.1080/03634529709379069
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Yazarların Katkı Oranı Beyanı

Bu çalışma, ikinci yazarın danışmanlığında birinci yazarın hazırladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Yazarların her ikisi de bu çalışmaya eşit katkıda bulunmuştur.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Veri toplama aşamasında destek olan öğretmenlere ve alan uzmanlarına teşekkür ederiz.

Çatışma Beyanı

Araştırmacıların araştırma ile ilgili herhangi kişi veya kurumla herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Bildirim

Bu çalışma Kırıkkale Üniversitesi Etik Kurulu'nun 18/10/2022 tarihli 09 nolu oturumu onayı doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.